

De enige weg

Honderd jaar na de oprichting staat Kerk en Vrede nog steeds achter de overtuiging dat de keuze “vrede, óf vrijheid en recht” een valse keuze is. Groot-schalige bewapening biedt geen oplossing, doet spanningen oplopen, en creëert onoverzienbare menselijke catastrofes als het tot een oorlog komt. De enige begaanbare weg is die van samenwerken, onderhandelen en diplomatie. De wederzijdse afhankelijkheid van landen is sterk toegenomen, door wereldhandel, klimaatverandering etc. Samen met het bestaan van kernwapens vraagt dit om samenwerking i.p.v. confrontatie. In september 2024 is de studie “Veiligheid opnieuw doordenken” gepresenteerd, een voorstel voor een omslag van militair naar civiel veiligheidsbeleid: internationale samenwerking gebaseerd op een buitenland beleid dat ecologisch, sociaal en economisch rechtvaardig is; een Europese veiligheidsstructuur met accent op conflictpreventie en burgerlijke conflicthantering; ontwikkeling van een geweldloze cultuur.

Benjamin Ferencz, aanklager bij het Neurenberg tribunaal tegen nazi-leiders, zei: “Recht is altijd beter dan oorlog. Geen enkel internationaal dispuut rechtvaardigt het gebruik van geweld. De verheerlijking van oorlog moet worden vervangen door de verheerlijking van vrede.” Daarom pleitte hij zijn leven lang voor het internationaal recht.

Bij alle geweld geweldloos

Kerk en Vrede is een vereniging van mensen die zich inzetten voor ontwapening en geweldloosheid. Deze inzet vindt plaats in de overtuiging dat het evangelie ons oproept om te werken aan een rechtvaardige en vreedzame samenleving.

Kerk en Vrede bestond in 2024 100 jaar.

100 jaar lang al bepleit Kerk en Vrede dat kerk en samenleving hun misplaatste vertrouwen in geweld afzweren en gaan werken aan vreedzame middelen van conflictpreventie en conflictoplossing. Geweld lost geen problemen op, maar creëert ze of maakt ze groter.

Op de website www.kerkenvrede.nl en in publicaties wordt een kritische analyse gegeven van ontwikkelingen op het terrein van vrede en oorlog.

Via de **webwinkel** kunnen artikelen worden besteld als publicaties, vredesvlaggen, vredespostzegels, gebroken geweertjes e.d.

Het driemaandelijks tijdschrift **Vredesspiraal** informeert leden en abonnees over het pacifistisch gedachtegoed.

Doe mee! Word lid, draag bij of meld je aan als vrijwilliger. Mail naar: secretariaat@kerkenvrede.nl

Het kantoor van Kerk en Vrede is gevestigd aan de Joseph Haydnlaan 2a, te Utrecht. Een afspraak is snel gemaakt. Van harte welkom!

Oorlog onvermijdelijk?

Pacifisme en de Tweede Wereldoorlog

Voor het eerst in bijna 80 jaar woedt er weer een grote oorlog in Europa. De brute inval van Rusland in Oekraïne doet velen denken aan de agressie van Hitler-Duitsland. Terugvechten uit alle macht, net als in WOII, lijkt de enige weg. Maar kun je die oorlogen vergelijken? Er zijn grote verschillen tussen de situatie toen en nu, in schaal, in doelen, en in politieke en economische verhoudingen. Door de situatie nu op één lijn te zetten met WOII, worden oorzaken en omstandigheden uit het oog verloren. De neiging ontstaat om de ander te demoniseren, en de oorlog voor te stellen als een strijd tussen goed en kwaad. Het beeld wordt zwart-wit, zodat gerechtvaardigde belangen van de tegenstander, maar ook de eigen rol in het ontstaan van de strijd uit het oog worden verloren. Gemiste kansen om de oorlog te voorkomen blijven onderbelicht. De voorgeschiedenis van WOII laat zien dat het niet naïef was om te streven naar ontwapening.

Gemiste kansen

De wortels van de Tweede Wereldoorlog liggen in de periode 1918 – 1932. Het verdrag van Versailles na WOI was dubbelzinnig: er werd een aanzet gegeven tot duurzame vrede door de oprichting van de Volkenbond, maar de VS besloot daaraan niet mee te doen, en Duitsland en de Sovjet-Unie werden van het lidmaatschap uitgesloten. Tegelijk werd Duitsland moreel, politiek en economisch vernederd door verdragsbepalingen. Een 'vrede' zonder gerechtigheid en zonder wil tot verzoening. Zware herstelbetalingen werden opgelegd. Duitsland moest ontwapenen. Groot-Brittannië en Frankrijk beloofden dat ook te doen, maar deden het niet – uit wantrouwen en omdat ze vasthielden aan nationalistische veiligheidspolitiek. Eigen economische en koloniale belangen gaven de doorslag. Frankrijk weigerde minder wapens te produceren, omdat die nodig geacht werden voor de koloniale overheersing. Met grote vertraging werd in 1932 een ontwapeningsconferentie georganiseerd.

Kerk en Vrede bekritiseerde de zeer eenzijdige (pro-bewapening) instelling van de Nederlandse delegatie. Miljoenen Europeanen tekenden petities die afschuw over oorlogsvoorbereidingen uitspraken en opriepen tot ontwapening. Maar Frankrijk en Groot-Brittannië weigerden akkoord te gaan met een ontwapeningsvoorstel van de VS. Duitsland en de Sovjet-Unie gingen wél akkoord. De conferentie liep vast, en in 1933 kwam Hitler aan de macht.

Pacifisme de schuld van de oorlog?

De jaren erna werden gekarakteriseerd door een weifelende houding t.o.v. Hitler. Veel politici en zakenlieden zagen het bolsjewisme (communisme) van de Sovjet-Unie als een groter gevaar. Daarentegen werd o.a. door Kerk en Vrede al vroeg gewaarschuwd voor het totalitaire denken van het nationaal-socialisme. In 1938 sloten Groot-Brittannië en Frankrijk met Hitler het verdrag van München, waarbij Duitsland toegeestaan werd een deel van Tsjecho-Slowakije in te nemen. Velen zagen dit als "peace for our time", maar Hitler startte binnen een jaar toch de oorlog. Achteraf kregen pacifisten de schuld van de slappe opstelling in München – ten onrechte. De Britse premier Chamberlain was geen pacifist. Hij wilde de Duitsers te vriend houden uit angst voor het communisme en vanwege Brits economisch eigenbelang. Beloften van steun aan Tsjecho-Slowakije werden door Groot-Brittannië en Frankrijk verbroken uit angst voor oorlog. Kerk en Vrede voorman Buskes bekritiseerde dit direct in felle bewoordingen: nu is er weliswaar geen oorlog, maar ook geen recht en geen vrijheid. Daarbij zag hij scherp dat eigen kapitalistische en imperialistische belangen de doorslag hadden gegeven. "Er was alleen gevoels-antimilitarisme. Men schrok terug voor de oorlogsgruwel en vroeg zich af: moeten wij dat riskeren ter wille van Tsjecho-Slowakije? Toch had men dit volk plechtige beloften gegeven. ... Wanneer de grote wereldmachten spreken over recht, bedoelen zij altijd: eigen belangen." Kerk en Vrede or-

ganiseerde drie weken na het verdrag een grote protestbijeenkomst in Amsterdam tegen het onrecht van München.

Achteraf kun je stellen dat niet het streven naar ontwapening naïef was, maar wel het idee dat je een agressor tevreden kon stellen door hem de annexatie van een stuk grondgebied toe te staan, zonder een stevig raamwerk van internationale afspraken over veiligheid en wapenreductie.

Alternatieven in de geschiedenis

De geschiedenis dicteert niet wat we moeten doen. WOII is geen bewijs dat oorlog de enige weg is. Hitler had niet aan de macht hoeven komen als Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS de prille Duitse republiek in de jaren '20 meer gesteund hadden i.p.v. onder grote financiële druk te zetten als genoegdoening voor de Eerste Wereldoorlog. Tussen 1933 en 1942 had een resoluter houding tegenover Duitsland verschil kunnen maken. Groot-Brittannië, Frankrijk en de VS voerden elk hun eigen politiek en streefden verschillende doelen na. De Amerikaanse industrie leverde zelfs lange tijd olie en rubber aan het nazi-regime en ondersteunde de herbewapening van Duitsland. Na WOII betekende de oprichting van de NAVO een keuze voor militaire blok-vorming. Alternatieven, zoals een neutraal Duitsland, of een verdergaande samenwerking in de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa), kregen geen kans. Na de val van de Berlijnse muur in 1989 is opnieuw een kans gemist, door niet te gaan werken aan een gezamenlijk veiligheidsbeleid in Europa inclusief Rusland, maar arrogantie uit te stralen ("wij hebben de koude oorlog gewonnen") en de NAVO verder uit te breiden. Op Poetin's agressie richting buurlanden, te beginnen met Georgië in 2008, had eerder en consistentere gereageerd moeten worden. Door vast te houden aan leveringen van Russisch gas werd de kritiek uit het Westen op de agressie ondermijnd en hoefde Poetin de afkeuring niet serieus te nemen.